

Examen HAVO

2019

tijdvak 1
dinsdag 21 mei
9.00 - 12.00 uur

aardrijkskunde

Gebruik De Grote Bosatlas, 55e druk.

Dit examen bestaat uit 32 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 64 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 – Globalisering van Inditex

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik de bronnen 1 en 2.

Het Spaanse modebedrijf Inditex is een mondiaal georiënteerd bedrijf. Toch heeft het bedrijf niet in alle landen ter wereld winkels gevestigd.

- 2p 1 Geef hiervoor een reden
- vanuit de politieke dimensie;
  - vanuit de sociaal-culturele dimensie.

Inditex richt zich voor de verkoop van hun kleding steeds meer op gebieden buiten Europa.

- 2p 2 Geef
- een demografische ontwikkeling **binnen** Europa waarom Inditex dat doet;
  - een economische ontwikkeling **buiten** Europa waarom Inditex dat doet.

Gebruik bron 1.

In 2015 kocht Inditex voor 300 miljoen dollar een gebouw in het centrum van New York om er een Zarawinkel te openen. Ondanks de koopkrachtige bevolking en het grote aantal toeristen in New York, is deze winkel nauwelijks winstgevend.

- 2p 3 Beredeneer met bron 1 waarom Inditex toch besloot juist in het centrum van New York deze winkel te openen.

Gebruik bron 1 en de atlas.

Je kunt stellen dat de kledingproductie van Inditex plaatsvindt in een perifeer gebied, maar je kunt ook stellen dat dit in een centrumgebied gebeurt.

- 2p 4 Beredeneer dat dit afhankelijk is van het schaalniveau waarop je kijkt.

Opgave 1 – Globalisering van Inditex

---

bron 1

Inditex

Met meer dan 7.000 winkels in meer dan 90 landen is Inditex het grootste modebedrijf ter wereld. Het hoofdkantoor staat in de Noord-Spaanse stad La Coruña. In tegenstelling tot veel andere kledingproducenten maakt Inditex veel van haar kleding in fabrieken in de nabijheid van het hoofdkantoor.

Inditex maakt vooral exclusieve en modieuze, maar ook betaalbare kleding. Onder Inditex vallen merken als Pull and Bear, Massimo Dutti en Uterqüe. Het meest bekend zijn de kledingwinkels van Zara. Inditex wil het kledingaanbod in de winkels van Zara zo snel en nauwkeurig mogelijk laten aansluiten op de allernieuwste modetrends. Hiervoor worden de wensen van klanten en de verkoopcijfers voortdurend in de gaten gehouden. Doordat de kledingproductie voor een groot deel plaatsvindt in het thuisland Spanje, kan Zara snel inspelen op de allernieuwste modetrends. Binnen twee weken kan een nieuw product ontworpen en geproduceerd zijn. Vanuit de distributiecentra liggen producten binnen 48 uur in de winkels.

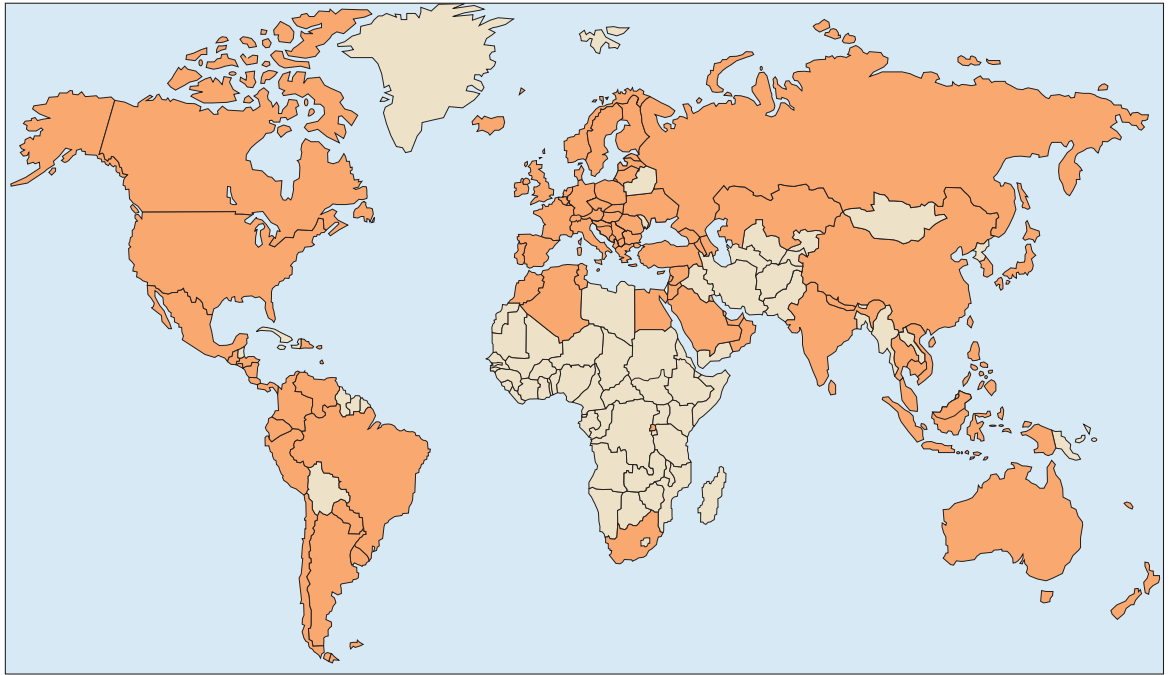
INDITEX

---

bron 2

Landen met winkels van Inditex

Legenda:

 landen met winkels van Inditex

0 2000 4000 km

Opgave 2 – Groot-Brittannië stopt ontwikkelingshulp aan India

---

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik bron 1 en atlaskaart 266D.

Landen die van Groot-Brittannië ontwikkelingshulp ontvangen, zijn vaak voormalige koloniën van Groot-Brittannië.

- 1p **5** Welk land, dat meer dan 250 miljoen pond heeft ontvangen in 2013, is **geen** kolonie van Groot-Brittannië geweest?

Voor Indiërs is Groot-Brittannië al decennialang een belangrijke migratiebestemming.

- 2p **6** Geef
- een positief gevolg van deze migratie voor de economische ontwikkeling van India;
  - een negatief gevolg van deze migratie voor de economische ontwikkeling van India.

Gebruik bron 2.

- 1p **7** Geef aan dat de huidige handelsrelatie tussen Groot-Brittannië en India niet meer past in de traditionele centrum-periferieverhoudingen.

In het verleden hebben veel Britse bedrijven hun callcenters en helpdesks verplaatst naar India. De laatste jaren halen zij deze werkzaamheden vaak weer terug naar Groot-Brittannië.

- 2p **8** Geef twee redenen waarom Britse bedrijven dit doen.

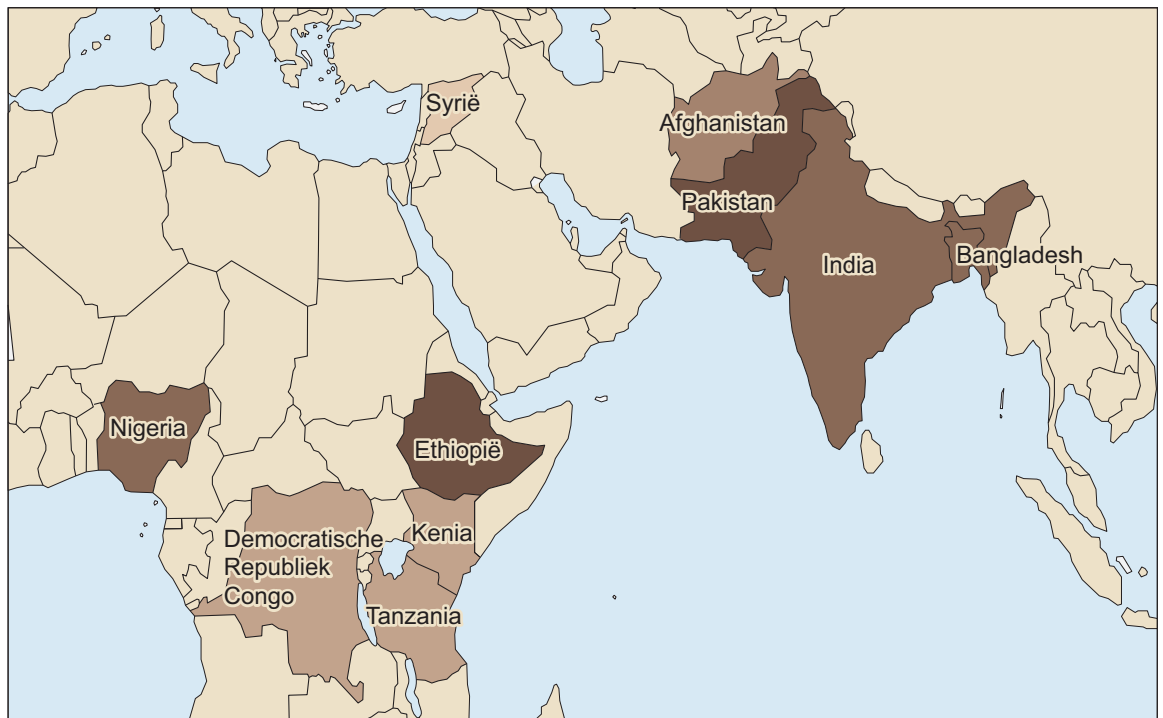
Niet iedereen in Groot-Brittannië was het eens met de beslissing om de ontwikkelingshulp aan India stop te zetten (zie bron 2).

- 3p **9** Geef
- een argument vóór het stopzetten van ontwikkelingshulp aan India;
  - twee argumenten tegen het stopzetten van ontwikkelingshulp aan India.

Opgave 2 – Groot-Brittannië stopt ontwikkelingshulp aan India

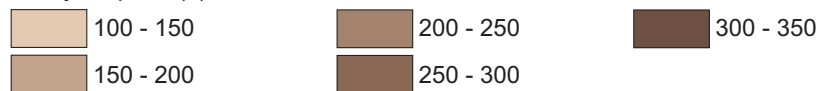
bron 1

Top 10 ontvangers ontwikkelingshulp van Groot-Brittannië in 2013

Legenda:

in miljoen pond (£)

0 850 1700 km

bron 2

Groot-Brittannië stopt ontwikkelingshulp aan India

Sinds 2015 geeft Groot-Brittannië geen ontwikkelingshulp meer aan India. "Onze ontwikkelingssamenwerking moet in toenemende mate gaan over handel en het uitwisselen van kennis, niet over hulp." zei de Britse staatssecretaris van Internationale Ontwikkeling.

Groot-Brittannië is de derde investeerder in India en India heeft meer dan duizend bedrijven in Groot-Brittannië. De grootste daarvan is het Indiase staalbedrijf Tata. Tata is onder andere eigenaar van de Britse multinational Jaguar Land Rover Limited.

Veel Indiërs vonden de beëindiging van de ontwikkelingshulp te vroeg komen, maar er waren ook veel Indiërs die het besluit van Groot-Brittannië om te stoppen met ontwikkelingshulp om nationalistische redenen toejuichten.

Ook in Groot-Brittannië waren de meningen verdeeld. Sommigen vonden het, gezien de economische ontwikkelingen in beide landen, niet meer dan logisch de ontwikkelingshulp te stoppen.

Opgave 3 – Hawaii en de Azoren

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

Gebruik de atlas.

Het eiland Hawaii maakt deel uit van een keten van eilanden midden in de Grote Oceaan. Deze keten van eilanden wordt de Hawaiiirug genoemd.

2p 10 Beschrijf het ontstaan van deze keten van eilanden.

Gebruik bron 1.

Uit de vulkaanvorm van Mauna Kea kun je eigenschappen van het magma afleiden en de naam van het gesteente waaruit Mauna Kea bestaat.

3p 11 Geef

- de vulkaanvorm van Mauna Kea;
- een eigenschap van het magma;
- de naam van het gesteente waaruit Mauna Kea vooral bestaat.

Gebruik de atlas.

De Azoren zijn een groep vulkanische eilanden midden in de Atlantische Oceaan. Deze eilandengroep maakt deel uit van een langgerekte rug op de oceaانبodem, waar vulkanisme plaatsvindt.

2p 12 Beschrijf het ontstaan van het vulkanisme op deze langgerekte rug.

Gebruik de atlas.

Hawaii, dat in de Grote Oceaan ligt, heeft vaker te maken met tsunami's dan de Azoren die in de Atlantische Oceaan liggen.

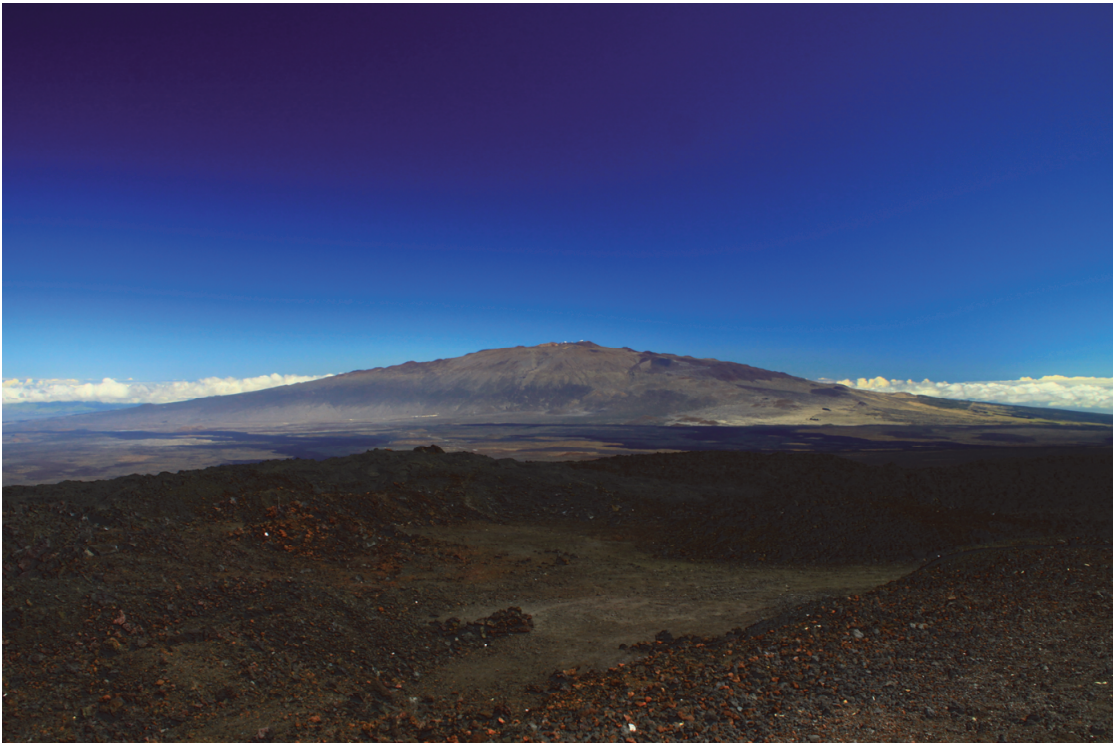
2p 13 Leg uit dat Hawaii vaker te maken heeft met tsunami's dan de Azoren. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Opgave 3 – Hawaii en de Azoren

---

bron 1

Mauna Kea, een vulkaan op Hawaii

Opgave 4 – Fossielen zoeken bij de Jurassic Coast

Bestudeer de bronnen 1 tot en met 3 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik de bronnen 1 tot en met 3.

Ongeveer 60 miljoen jaar geleden lag de Jurassic Coast bij een convergente plaatgrens.

1p **14** Welke aanwijzing geeft een van de bronnen hiervoor?

Gebruik de bronnen 1 tot en met 3.

Langs de Jurassic Coast worden veel fossielen gevonden. Dit heeft te maken met de gesteenten die hier aan het aardoppervlak liggen.

2p **15** Geef

- de naam van de hoofdgroep waartoe de gesteenten behoren die langs de Jurassic Coast aan het aardoppervlak liggen;
- de oorzaak waardoor in de twee andere hoofdgroepen van gesteenten geen fossielen gevonden worden.

Gebruik de bronnen 2 en 3.

Bij Lulworth Cove en Stair Hole worden op het kiezelstrand veel fossielen gevonden.

2p **16** Beschrijf het exogene proces dat ervoor zorgt dat de fossielen op het strand terechtkomen.

Gebruik de kaartbladen 70 en 76.

In Frankrijk bestaat een kust die erg lijkt op de Jurassic Coast. Ook daar worden dicht bij elkaar fossielen uit het hele Mesozoïcum gevonden.

1p **17** Welke kust is dat?

Kies uit:

- de noordkust van Bretagne
- de zuidkust van Bretagne
- de noordkust van Normandië
- de westkust van Normandië

Opgave 4 – Fossielen zoeken bij de Jurassic Coast

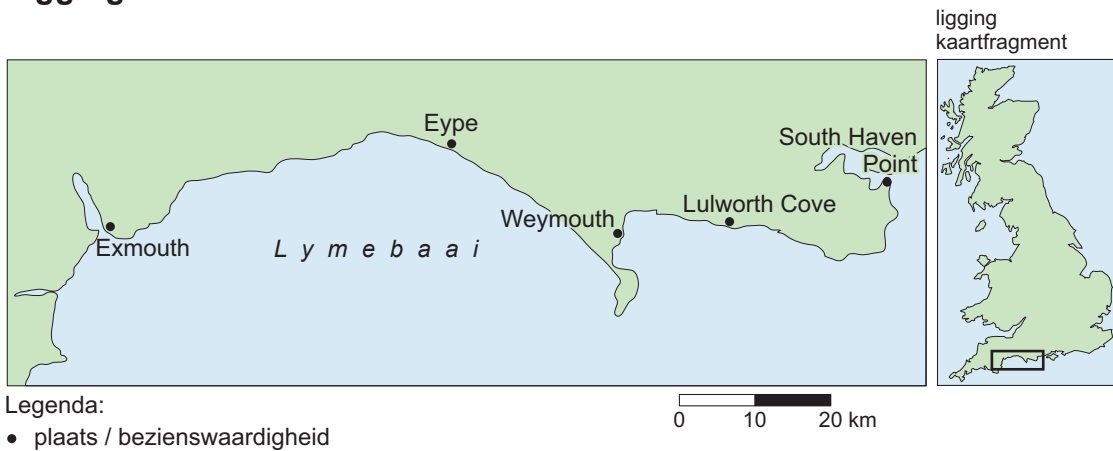
bron 1

Jurassic Coast

In het zuiden van Engeland ligt de Jurassic Coast. Deze kust, die tussen Exmouth en South Haven Point ligt, is 153 kilometer lang. De kust is bijzonder, omdat dit één van de weinige plekken op aarde is waar dicht bij elkaar fossielen uit het hele tijdvak van het Mesozoïcum gevonden worden.

Bekende bezienswaardigheden langs de Jurassic Coast zijn de inham van 'Lulworth Cove' en 'Stair Hole' (zie de bronnen 2 en 3).

Ligging van de Jurassic Coast

bron 2

Luchtfoto van de Jurassic Coast

bron 3

Stair Hole aan de Jurassic Coast

Opgave 5 – Klimaten en landschappen in Brazilië

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

Gebruik bron 1 en de atlas.

De klimaatgrafieken a tot en met d in bron 1 horen bij de steden Brasília, Manaus, Porto Alegre en São Paulo.

- 2p 18 Noteer de letters van de vier klimaatgrafieken op je antwoordblad. Schrijf achter elke letter de naam van de juiste stad.

Gebruik de atlas.

Hieronder staan kenmerken van drie landschappen in Brazilië: caatinga, cerrado en selva.

- a Dit landschap bestaat uit een steppeachtige vegetatie.
  - b Dit landschap bestaat uit tropisch regenwoud.
  - c Door de halfjaarlijkse verschuiving van de ITCZ zijn de verschillen in neerslag tussen de seizoenen groot.
  - d Er is een droge periode van ongeveer negen maanden.
  - e Grote delen van dit gebied staan door het geringe reliëf regelmatig onder water.
  - f Voor de aanleg van onder andere sojaplantages wordt de savanneachtige vegetatie gekapt.
- 3p 19 Noteer de namen van deze drie landschappen op je antwoordblad. Schrijf achter elk landschap de letters van de twee bijbehorende kenmerken.

In Brazilië worden biobrandstoffen geproduceerd. Het gebruik van biobrandstoffen heeft voordelen en nadelen voor mens en natuur.

- 3p 20 Neem onderstaande tabel over op je antwoordblad. Vul de tabel verder in.

	voordeel van het gebruik van biobrandstoffen	nadeel van het gebruik van biobrandstoffen
mens	<i>Het produceren van biobrandstoffen levert Brazilië inkomsten op.</i>	...
natuur	...	...

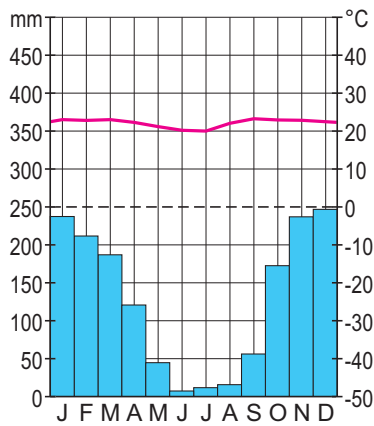

Opgave 5 – Klimaten en landschappen in Brazilië

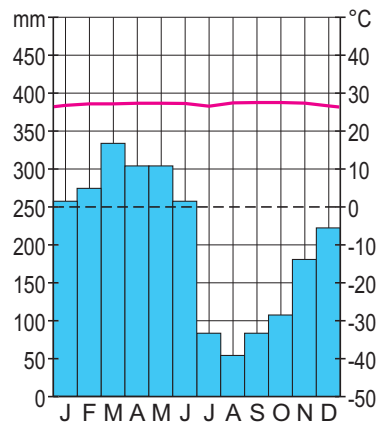
bron 1

Klimaatgrafieken van vier steden in Brazilië

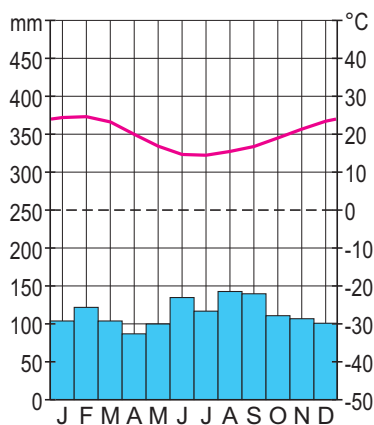
klimaatgrafiek a

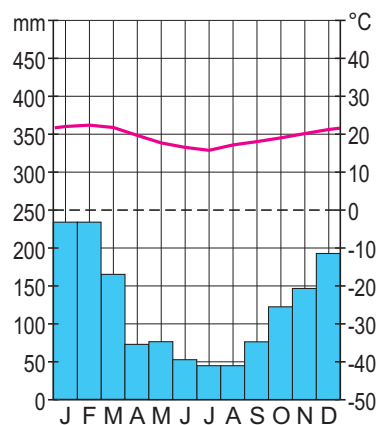
klimaatgrafiek b

klimaatgrafiek c

klimaatgrafiek d

Opgave 6 – Demografie en welvaart in Brazilië

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Hieronder staan drie stellingen over de bronnen 1 en 2.

Stelling a: de groene druk in Brazilië is tussen 2000 en 2015 afgenomen.

Stelling b: de natuurlijke bevolkingsgroei in Brazilië is de laatste twintig jaar afgenomen.

Stelling c: in de bevolkingsdiagrammen van Brazilië is het proces van mestisering te herkennen.

- 2p **21** Noteer de letters a, b en c op je antwoordblad.
Schrijf achter elke letter of de stelling juist of onjuist is.

Gebruik bron 1.

Sinds het einde van de twintigste eeuw draagt het sociaal-economisch beleid van Brazilië bij aan economische groei. Gezinsplanning is een onderdeel van dit beleid.

- 2p **22** Beredeneer dat gezinsplanning in Brazilië heeft bijgedragen aan economische groei.

Gebruik kaartblad 229.

De deelstaat Bahia heeft een vertrekoverschot. De sterk verstedelijkte deelstaat Rio de Janeiro heeft een vestigingsoverschot. Toch is de bevolkingsgroei in Bahia groter dan in de deelstaat Rio de Janeiro.

- 2p **23** Beredeneer waarom de bevolkingsgroei in de deelstaat Bahia groter is dan in de sterk verstedelijkte deelstaat Rio de Janeiro.

Gebruik de kaartbladen 228 tot en met 231.

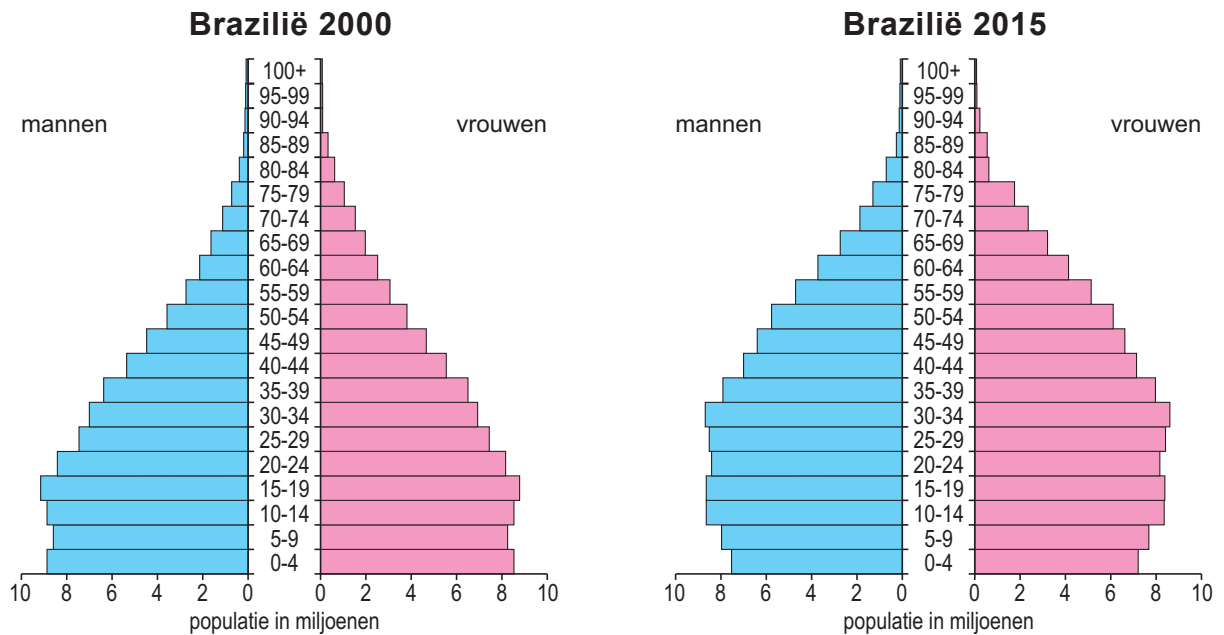
In Brazilië bestaat zowel op nationaal schaalniveau als op het schaalniveau van de stad een verband tussen etniciteit en welvaart.

- 2p **24** Noteer deze twee schaalniveaus op je antwoordblad.
Schrijf achter elk schaalniveau twee atlaskaarten waarmee je dit verband tussen etniciteit en welvaart kunt aantonen.

Opgave 6 – Demografie en welvaart in Brazilië

bron 1

Bevolkingsdiagrammen van Brazilië

bron 2

Demografische indicatoren van Brazilië

	1995	2005	2015
aantal inwoners (in miljoenen)	162	187	206
geboortecijfer (in ‰)	22	18	14
sterftecijfer (in ‰)	6	6	7

Opgave 7 – De Neder-Rijn bij Arnhem

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

Gebruik de kaartbladen 36 en 37.

In de twintigste eeuw is het overstromingsrisico langs de Neder-Rijn toegenomen. Het veranderde bodemgebruik in het stroomgebied van de Neder-Rijn en een verandering van het klimaat zijn hiervan belangrijke oorzaken.

2p **25** Geef

- een verandering van het bodemgebruik in het stroomgebied van de Neder-Rijn waardoor het overstromingsrisico is toegenomen;
- een verandering van het klimaat waardoor het overstromingsrisico is toegenomen.

Gebruik bron 1.

In het gebied Meinerswijk zijn maatregelen genomen om bij hoogwater de waterstand in de Neder-Rijn te verlagen.

2p **26** Noteer twee van deze maatregelen uit bron 1 op je antwoordblad. Geef voor elke maatregel aan waardoor de waterstand in de Neder-Rijn lager wordt.

Gebruik de overzichtskaart van Midden-Nederland.

De maatregelen die zijn genomen in het gebied Meinerswijk zorgen niet alleen bij Arnhem voor een lager overstromingsrisico. Door deze maatregelen is het overstromingsrisico langs de hele Neder-Rijn lager geworden.

2p **27** Leg uit dat door de maatregelen in het gebied Meinerswijk het overstromingsrisico langs de hele Neder-Rijn lager is geworden. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Gebruik bron 1.

De ontwikkeling van het gebied Meinerswijk draagt niet alleen bij aan een lager overstromingsrisico, maar kan ook de aantrekkelijkheid van Arnhem vergroten.

2p **28** Beredeneer dat de ontwikkeling van het gebied Meinerswijk de aantrekkelijkheid van Arnhem kan vergroten.

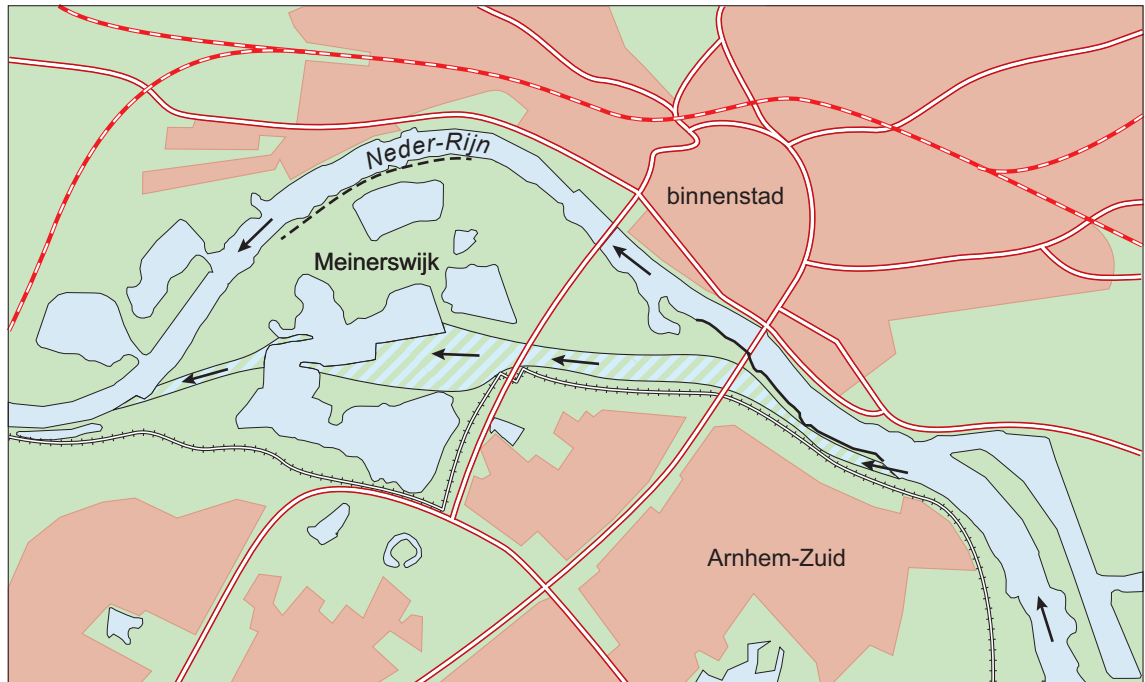
Opgave 7 – De Neder-Rijn bij Arnhem

bron 1

Het gebied Meinerswijk in Arnhem

Meinerswijk is een groen gebied in Arnhem ten zuiden van de Neder-Rijn. Om bij hoogwater de waterstand in de Neder-Rijn te verlagen, zijn in het gebied Meinerswijk maatregelen genomen.

Maatregelen in Meinerswijk

Legenda:

water

bebouwing

spoorwegen

wegen

nieuwe kade/dijk/wal

verlaagde zomerkade

nevengeul

winterdijk

stroomrichting

0 350 700 m

Opgave 8 – Aandachtswijken in Utrecht

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik de bronnen 1 en 2.

De wijken Kanaleneiland-Noord, Ondiep en Overvecht-Zuid zijn gebouwd in verschillende periodes.

- 1p **29** Noteer de namen van deze drie wijken in de volgorde waarin ze gebouwd zijn, van vroeger naar later.

Gebruik bron 2.

De eerste bewoners van de wijk Kanaleneiland-Noord waren vooral jonge gezinnen. Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw vertrokken veel van deze eerste bewoners uit de wijk, waardoor de bewonerssamenstelling veranderde.

- 2p **30** Geef
- twee woningkenmerken die bijdroegen aan het vertrek van de eerste bewoners uit Kanaleneiland-Noord;
  - een sociaal-economisch kenmerk van de bewoners die vanaf de jaren zeventig in Kanaleneiland-Noord kwamen wonen.

Gebruik de bronnen 1 en 2.

Een van de drie aandachtswijken heeft kenmerken waardoor het proces van gentrification op gang zou kunnen komen.

- 3p **31** Welke wijk is dit?
Geef twee kenmerken van deze wijk waardoor het proces van gentrification daar op gang zou kunnen komen.

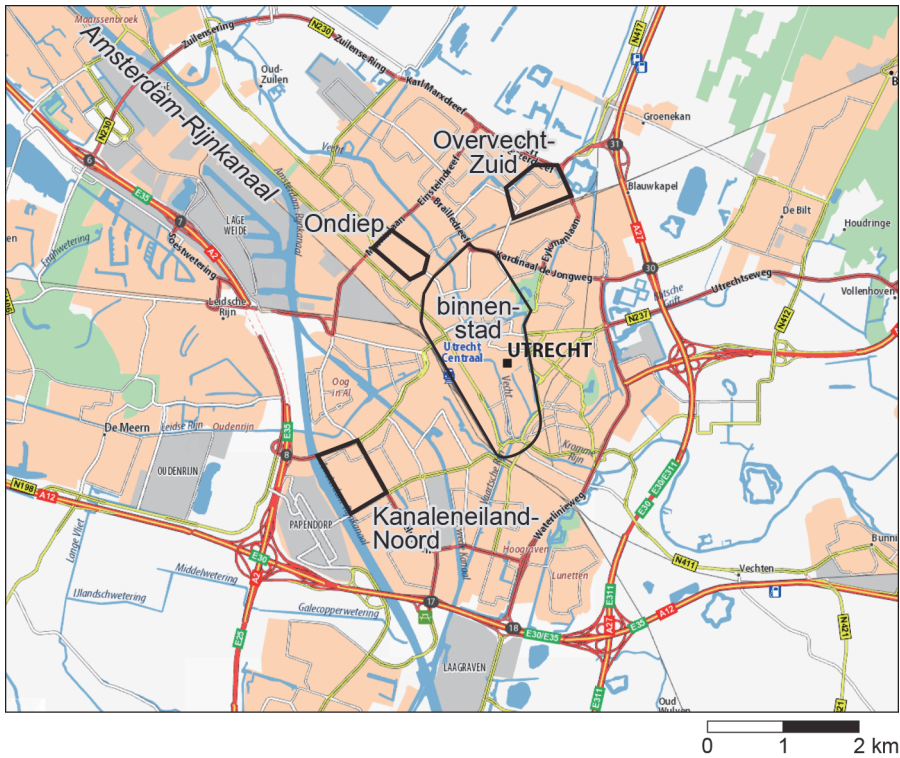
Om de leefbaarheid in aandachtswijken te verbeteren kunnen gemeentes aanpassingen doen in de woningvoorraad en in de openbare ruimte.

- 2p **32** Geef voor elk van deze twee punten een aanpassing die gemeentes kunnen doen om de leefbaarheid in aandachtswijken te verbeteren.

Opgave 8 – Aandachtswijken in Utrecht

bron 1

Ligging van de wijken Kanaleneiland-Noord, Ondiep en Overvecht-Zuid in de stad Utrecht

bron 2

Karakteristieke woningbouw in de drie aandachtswijken

a Kanaleneiland-Noord

b Ondiep

c Overvecht-Zuid

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.